

діянь, що мають колабораціоністський характер (натомість сказане не стосується осіб без громадянства (апатридів), які через це не можуть визнаватись колабораціоністами). Особа вважається громадянином України, доки вона у встановленому законом порядку (рішення про припинення громадянства ухвалює Президент України, про що видає відповідний указ) не буде позбавлена цього громадянства. Правильною слід визнати позицію, відповідно до якої особа до видання зазначеного указу про припинення громадянства користується всім обсягом прав та виконує всі покладені на неї обов'язки, які має громадянин України [2, с. 306 – 307].

Суб'єктивна сторона господарського (економічного) колабораціонізму є спільною для всіх її форм та характеризується виною у формі умислу (як прямого, так і непрямого), за якого особа: 1) усвідомлює суспільно небезпечний характер відповідного діяння, тобто здатність через надання допомоги державі-агресору спричинити шкоду взятим під охорону кримінального права цінностям, а саме інтересам держави в частині забезпечення її національної безпеки, включаючи економічну; 2) передбачає неминучість або можливість спричинення такої шкоди; 3) бажає або свідомо припускає, що в результаті вчинення певного діяння може бути заподіяна шкода відповідному об'єктові посягання.

Потрібно виходити з того, що деякі кримінальні правопорушення з формальним складом можуть вчинятись з обома видами умислу, бо за будь-якої конструкції їх складу зміст умислу розкривається через внутрішнє ставлення особи до всіх зовнішніх ознак (включаючи об'єкт кримінального правопорушення, який завжди відбиває потенційну або реальну шкідливість діяння), і безпосередньо не зумовлюється типом використаної нормативної моделі.

Вчинення колабораційної діяльності з прямим умислом зазвичай є характерним для тих громадян України, які у співпраці з ворогом (окупантом) мають політико-ідеологічну мотивацію. Водночас вчинення таких дій з непрямим умислом більш властиве для іншої категорії осіб, які діють із корисливих мотивів та інших меркантильних або низьких переконань (наприклад, деяких осіб приваблювала досить легка можливість побудувати кар'єру, що з'явилась з урахуванням переміщення з окупованої території найбільш професійно успішної частини населення).

Список використаних джерел:

1. Кравчук О., Бондаренко М. Стаття «Колабораційна діяльність: аналіз нової статті 111-1 Кримінального кодексу України» / Вектор прав людини. URL: hrvector.org/podiyi/22-03-20-mbo
2. Левчук-Микитюк А. Визначення суб'єкта складу злочину «державна зрада». *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 302 – 309.

Валерій Сюравич*
Христина Олексин**

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Нині у XXI столітті найактуальнішою проблемою у світі постають питання такого найнебезпечнішого злочину проти людства як торгівлі людьми. Зокрема, це стосується й України, особливо під час воєнного стану, коли під час воєнного нападу військ Російської Федерації ворог насильно вивозить людей, дітей на територію Росії, а також на непідконтрольні території Донбасу та Криму. Ця проблема також може бути

* Доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

** Курсантка Національної академії внутрішніх справ.

пов'язаною із вимушеним через війну переселенням громадян України до інших країн, які стають жертвами злочинів, зокрема й торгівлі людьми. Особливо небезпечним цей злочин є стосовно дітей, яких під час війни насильно вивозять з метою подальшого їх незаконного усиновлення (удочеріння). Війна в Україні використовується ворогом для незаконної насильницької мобілізації та вербування до військ РФ громадян України, особливо тих хто перебуває на окупованій, непідконтрольній Україні території.

У листі Міністерства освіти і науки України «Щодо запобігання торгівлі людьми в умовах воєнної агресії» № 1/3663-22 від 25.03.2022 зазначено, що жінки та діти, які змушені покинути Україну через військову агресію Росії та прямують до сусідніх країн, стикаються з ризиками торгівлі людьми. Водночас чоловіки, що залишаються всередині країни, також можуть стати здобиччю торговців людьми. Втрата роботи і доходу внаслідок війни, обмежені можливості забезпечити головні потреби внутрішньо переміщених осіб, біженців та постраждалого від війни населення призведуть до подібних зростання ризиків [1]. Злочинний світ пристосовується до змін реальності, полюючи на нові жертви, торговці людьми готуються скористатися вразливістю тих, хто змушений покинути Україну [1].

Проблема торгівлі людьми стала актуальною для України ще в 90-х роках ХХ століття, коли відбулося послаблення державної влади, падіння радянського союзу та у зв'язку з цим підвищився рівень злочинності. Нині державні органи намагаються протидіяти та запобігти даному небезпечному явищу, яке прямо суперечить Конституції України [2], Загальній декларації прав людини [3] та порушує особисту недоторканість права, волю, честь та гідність людини та громадянина. Наприкінці 20 століття та початку 21 ця проблема була дуже масштабною та проблемною для всього світу. Саме від цього протиправного діяння постраждали безліч людей – це чоловіки, жінки, діти, незалежно від національної приналежності, кольору шкіри, раси, соціального становища, релігійних та політичних переконань. Враховуючи розвиток сучасного права та встановлених норм Конституції України, Закону України «Про протидію торгівлі людьми» [4] та Кримінального кодексу України [5], за якими передбачено відповідальність щодо порушення встановлених норм ця проблема не втратила своєї актуальності.

Державний департамент США в своїй щорічній доповіді про торгівлю людьми у світі (*TIP – Trafficking in Persons Report*), зазначає, що 20 мільйонів людей у різних країнах стали жертвами контрабанди людьми і рабської праці. Україна не відповідає у повні мінімальним стандартам щодо протидії торгівлі людьми, проте докладає до цього значних зусиль. Такий висновок міститься у щорічному звіті Державного департаменту США [6]. Серед зусиль, які були відзначені Держдепартаментом США: збільшення втричі фінансової допомоги для офіційно визнаних жертв торгівлі людьми; збільшення доступних послуг для жертв насильства; проведення інформаційних заходів, які привертають увагу до теми, зокрема, разом із міжнародними та українськими громадськими організаціями. Водночас є проблемні аспекти, над якими Україні ще слід працювати, відзначає звіт: влада розслідувала та притягнула до відповідальності менше тих, хто причетний до торгівлі людьми, ніж слід було б; реструктуризація правоохоронних органів призводить до того, що новопризначені прокурори часто не мають спеціальної підготовки в галузі протидії торгівлі людьми; суди продовжують ухвалювати м'які вирoki тим, хто причетний до торгівлі людьми. Ймовірно, так відбувається через те, що судді недооцінюють тяжкість злочинів та мають усталені стереотипи. Частково причиною може бути корупція [6]. Держдепартамент відзначає ще одну системну проблему: український уряд визнає жертвами торгівлі людьми значно меншу кількість осіб, ніж та кількість, яку фіксують міжнародні організації. Це не дає змоги виявляти та допомагати тим, кому потрібен захист, йдеться у звіті [6].

Держдепартамент США у своїй щорічній доповіді щодо торгівлі людьми зазначає такі основні причини: нестатки; корупція уряду; дискримінація жінок; насильство над жінками і дітьми; організована злочинність; неспроможність працевлаштування; культурні традиції, такі як традиційне рабство; політична нестабільність; збройні конфлікти [6].

Нині серед причин торгівлі людьми в Україні слід виокремити такі:

- 1) військові дії Російської Федерації проти України;
- 2) вимушене через війну переселення громадян України до інших країн;
- 3) незаконна насильницька мобілізація та вербування до військ РФ громадян України на окупованій території;

4) важке економічне становище громадян України та неспроможність працевлаштування. У зв'язку із цим українці намагаючись покращити своє матеріальне становище, їдуть за кордон у пошуках кращого життя та стають жертвами недобросовісних роботодавців, які заздалегідь обіцяли легальне працевлаштування за кордоном, хорошу оплату праці та не обов'язковість знання іноземної мови. Саме це і тягне за собою такі причини, а саме:

- недостатня поінформованість про можливості працевлаштування за кордоном, незнання міграційного законодавства;
- недостовірне надання інформації щодо життя за кордоном;
- попит на дешеву робочу силу в країнах призначення.

Торгівля людьми має різні види, серед яких є примус до праці, сексуальна експлуатація, рабство, примусова вагітність, використання в порнобізнесі, вилучення органів, використання осіб та примушування до жебрацтва, використання у збройних конфліктах, втягнення в злочинну діяльність, проведення медичних дослідів над людиною чи дослідів іншого характеру, торгівля людськими органами, продаж дитини. Україна є одним із головних джерел постачання так званого «живого товару» на чорні ринки Європи та Азії.

Державні органи, на які покладено боротьбу з торгівлею людьми, не завжди спроможні оперативно протидіяти цьому прогресивному виду злочинів із таких причин: 1) правове забезпечення протидії торгівлі людьми вимагає постійного пристосування до швидкозмінних вимог злочинного явища; 2) недостатнє фінансове та технологічне забезпечення правоохоронної системи, недостатній механізм скоординованості оперативно-розшукових заходів та взаємодії правоохоронних органів між собою; 3) недосконало налаштований механізм взаємодії з правоохоронними органами зарубіжних країн у проведенні оперативно-розшукових дій у протидії торгівлі людьми.

Основними напрямками державної політики у сфері протидії торгівлі людьми, згідно Закону України «Про протидію торгівлі людьми», є: 1) попередження торгівлі людьми шляхом підвищення рівня обізнаності населення, превентивної роботи, зниження рівня вразливості населення, подолання попиту; 2) боротьба із злочинністю, пов'язаною з торгівлею людьми, шляхом виявлення злочинів торгівлі людьми, осіб, причетних до скоєння злочину, притягнення їх до відповідальності; 3) надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми, шляхом удосконалення системи відновлення їхніх прав, надання комплексу послуг, впровадження механізму взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми [4].

Як слушно зазначила Н. М. Лукач, до Національного інституційного механізму протидії торгівлі людьми входять Міністерство соціальної політики, Міжвідомча рада з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми, Експертна робоча група з питань попередження насильства в сім'ї та протидії торгівлі людьми, Регіональні ради, Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, Державна соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді, Державний департамент з усиновлення та захисту прав дитини, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Генеральна прокуратура України, Верховний Суд України та судова система, Державна служба зайнятості України, навчальні заклади та органи освіти [7, с. 75 – 78; 8, с.149 – 150].

На наше переконання, не дивлячись на вище перерахований перелік органів, які покликані протидіяти торгівлі людьми, на жаль, основну роботу у цьому напрямі здійснюють правоохоронні органи, зокрема МВС України, Національна поліція, Служба безпеки України, яким на жаль без допомоги та плідної взаємодії усіх інших інституцій

у цій сфері надто складно боротися з даними викликами сьогодення, особливо враховуючи воєнний стан на території України.

Так, зокрема, як з цього приводу зазначила Н. М. Лукач, у 2000 р. у складі МВС України було створено спеціальний підрозділ із протидії торгівлі людьми, а у 2005 р. – окремий Департамент протидії зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми. Нині відповідні підрозділи існують в усіх областях. Завданням Департаменту протидії зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, МВС України та його регіональних підрозділів є запобігання та виявлення фактів торгівлі людьми, протидія незаконній міграції, злочинам у сфері суспільної моралі, незаконним діям щодо усиновлення (удочеріння), порушенню встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, виготовленню та розповсюдженню дитячої порнографії в мережі Інтернет, контроль за діяльністю суб'єктів туристичної та підприємницької діяльності, шлюбних та модельних агенцій у відповідних випадках [8, с. 152].

Сьогодні основну увагу у протидії торгівлі людьми повинні приділяти навчальні заклади Міністерства освіти і науки України. Пріоритетом в освітній діяльності закладів освіти щодо запобігання торгівлі людьми є підвищення загального рівня правової свідомості дітей та молоді, формування навичок безпечної поведінки під час подорожі, у новому місці перебування та вдома, виховання поваги до прав та основних свобод людини, толерантне ставлення до потерпілих від торгівлі людьми [1].

Отже, для ефективної протидії торгівлі людьми, необхідно враховувати причини та особливості вчинення даного злочину під час воєнного стану (а також після його закінчення), у зв'язку з чим потрібно удосконалити запобіжні заходи та взаємодію всіма державними органами та громадськими організаціями у даній сфері, налагодити механізм взаємодії із правоохоронними органами зарубіжних країн та уповноваженими на боротьбу та протидію торгівлі людьми міжнародними організаціями, а також досліджувати та прогнозувати нові види торгівлі людьми задля внесення змін до чинного законодавства України. Завдяки зазначеному можна не лише знизити статистику вчинення таких злочинів, але і підвищити ефективність діяльності правоохоронних органів у протидії торгівлі людьми.

Список використаних джерел:

1. Щодо запобігання торгівлі людьми в умовах воєнної агресії: Лист Міністерства освіти і науки України № 1/3663-22 від 25.03.2022. URL: mon.gov.ua/ua/npa/shodo-zapobigannya-torgivli-lyudmi-v-umovah-voennoyi-agresiyi.
2. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (дата звернення: 01.04.2022).
3. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 (III) ГА ООН від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
4. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 № 3739-VI. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text. (Дата звернення: 01.04.2022).
5. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 05.01.2022. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 01.04.2022).
6. Держдепартамент США дав рекомендації Україні, як ефективніше протидіяти торгівлі людьми. Радіо свобода. URL: www.radiosvoboda.org/a/news-usa-zvit-ukrainatorgivialia-ludmy/31337236.html. (Дата звернення: 01.04.2022).
7. Лукач Н. М. Концептуальні засади запобігання та протидії торгівлі людьми в Україні. *Грані*. Вип. № 7 (123). 2015. С.75–78.
8. Лукач Н. М. Концептуальні засади та інституційні механізми протидії глобальній проблемі торгівлі людьми. дис. ... канд. політ. наук. Львів, 2016. 245 с.